

Gondolatok egy könyvbemutató kapcsán

Előző számunkban anélkül emeltünk ki néhányat a tankönyvekben föllelhető nyelvi, stíláriis megoldások közül, hogy azok kapcsán valamilyen következtetést, a forgalomban levő könyvek többségére érvényes minősítést nyújtottunk volna. Általános, a tanítás nyelvének állapotára vonatkozó értékelés több okból sem adható: egyrészt az elmúlt évtizedekben e téren nem készült semmilyen hiteles fölmérés, másrészt a hajszolt ütemű és több irányváltást elszenvedő közoktatási reform közepette a könyvírás, tankönyvkiadás körülményei nem tekinthetők „normálisnak”, „helyzet nincs”, és ami van, arra talán a kilencvenes évek közepén meghonosodott jelző illik: *átmeneti*.

A tankönyvek nyelvezete azonban még normálisnak tűnő helyzetben sem ad teljes képet a tanítás nyelvi milyenségéről, hisz a könyvek szövege többnyire átfésült, szerkesztett változata a kéziratban leírtnak, hacsak a könyv nem valamelyik zugkiadó „műhelyéből” került az iskolába (sajnos ezek a példák is elég gyakoriak). A lektorált, szerkesztett, korrektúrán – és számítógépes helyesírási ellenőrzőn! – átjutott tankönyvszöveg részben elfedi megírója vagy fordítója, a tanár nyelvi képzettségét, stílusát. Ez számos esetben azt is jelenti, hogy a kiadó, a szerkesztőség nyomja rá bélyegét a kiadványra. A tankönyvből tehát nem következtethetünk arra, hogy a katedráról elhangzó vagy a táblára felírt szöveg milyen, mennyire érthető, megfelel-e a minőségi oktatás ismerveinek.

Aki katedrára lép vagy táblára ír, aki tanít, arról feltételezhető, hogy helyesen ír, szépen beszél, és ismeri szakmájának, oktatott tudományának terminológiáját. Erre készült, erre is felkészítették. Így van-e ez a valóságban? Íme egy kérdés, amire ma kevesen tudnának válaszolni, olyan kérdés, amelyről keveset vagy egyáltalán nem beszélünk. Tabutéma lenne? Vagy a helyzet annyira „rózsás”, hogy nem kell róla beszélni? A szakembereknek, oktatáskutatóknak vagy nyelvészeknek kevés alkalma nyílik a mérésre, értékelésre, véleménynyilvánításra. Az oktatásnak azonban vannak olyan pillanatai, eseményei, amikor minden „apróság”, így a nyelv, a szöveg is fontosabbá, talán döntő fontosságúvá válik. Ilyenek eseménynek számít, bármely, a diák jövőjét befolyásoló vizsga.

Az elmúlt években számos alkalommal olvashattunk arról, hogy a magyarul vizsgázóknak órákig kellett várniuk, amíg vizsgatételeiket kézhez kaphatták, munkához láthattak. Ez azért történhetett meg, mert a tételeket a vizsga napjának reggelén, az iskolában bontották fel, és a román nyelven megfogalmazott több oldalas szöveg fordítása időigényes feladatnak bizonyult. A vizsgáztatásnak ez a módszere azzal is járt, hogy ahány iskola, annyi féle fordítás, értelmezés született, tehát a diákok esélyei a fordítók képességeitől, tudásától is függtek.

Ennek az áldatlan állapotnak próbálta elejét venni az oktatási minisztérium, amikor központilag lefordíttatta az érettségi tételeket, és azokat küldte el az iskolákba. Ehhez a munkához tehát nem kellett mást tenni, mint gondosan kiválogatni a hozzáértő, tapasztalt tanárokat, megfelelő körülményeket biztosítani számukra (utaztatás, szállás, légkondicionált munkaterem, szótárak, tankönyvek, tiszteletdíj stb.), és ezzel az eredmény biztosítottnak látszott. Sajnos a remények nem váltak valóra. Néhány, a vizsgatermet is megjárt tétel átolvasása arra enged következtetni, hogy a fordítás sem a magyar szaknyelv, sem a helyesírás szempontjából nem felel meg a legalapvetőbb követelményeknek. Ez viszont azt jelenti, hogy a fordító tanárok elbuktak ezen a vizsgán, és csak reménykedhetünk abban, hogy a vizsgázó diákok a rossz nyelvezet, hibás fogalmazás ellenére is jó eredménnyel érettségiztek.

Gyakori vélemény, hogy romlik a magyar nyelv, az újságokban, az ún. médiában tömértelen helyesírási hiba, pontatlan, félreérthető megfogalmazás található. Arról azonban, hogy középiskolai tanárok nem tudják helyesen leírni a ragozott szavakat, nem tudják mondataikat helyesen tagolni, nem ismerik sem az egybeírás szabályait, sem tanított tárgyak szakkifejezéseit, nem hallhatunk, nem olvashatunk. Pedig ez előfordul, a jelenséggel egyre gyakrabban találkozunk, és ha továbbra is szó nélkül hagyjuk, kétségtelen, hogy az oktatás színvonalának jelentős romlásához vezet. Arra a kérdésre, hogyan látják mindezt a tanárok, egy fiatal szerkesztő frappáns választ adott: *ők nem tudják, hogy nem tudják* (mármint a helyesírást!). Hiszik, hogy az általuk használt nyelv a „norma”, a standard. Talán ez a legveszélyesebb mindabban, ami történik, és irreverzibilis folyamattá kezd válni.

Térjünk most vissza rovatunk tárgyához, a könyvekhez. Jó tankönyvek csak azok tollából szülehetnek, akik nemcsak szakmájuknak, hanem nyelvüknek is mesterei. Felemás megoldásként az is elfogadható, hogy valamely ideális szerkesztőségben nyelvileg kiválóan képzett és az összes tudományhoz értő szerkesztők, korrektorok és lektorok dolgozzák át a beküldött szövegeket, kéziratokat. Sajnos ilyen szerkesztőségek még nincsenek, így hát nem marad más, mint a tanárok, a tankönyvírók, a vizsgatételt fordítók képzettségét az igényeknek megfelelő szintre emelni. Nyelvész-professzor állítja, hogy Finnországban minden államvizsgázónak a finn nyelv is kötelező ismeret. Talán nem ártana, ha itthon, a kisebbségi létben is bevezetnénk valami hasonló vizsgát, ha nem is mindenki számára, legalább a tanítást szakmájukként vállalók esetében.

Miután a kedves olvasót sikerült kellőképpen megijesztenünk anyanyelvünk állapotát és jövőjét illetően, próbáljuk meg együtt felmérni, hogy maradt-e még remény. Mennyire képzettek a tanárképzésben résztvevő diákok? Felmérést ebben az esetben sem nyújthatunk, viszont egy új könyv kapcsán megismerkedhetünk néhány fiatalal, akik egyetemi éveik alatt (ma negyedéves diákok) három új tankönyvet írtak meg, kettőt középiskolások számára, egyet pedig egyetemi jegyzetként!

A fiatalokat nem fogjuk most külön bemutatni, hisz a könyvükről írt ismertetőben *ajánlják magukat*, annyit azonban érdemes elmondani, hogy tankönyvük nemcsak szakmájuk ismeretéről *árulkodik*, hanem a szövegszerkesztés nehéz mester-sége és a szaknyelv iránti *tiszteletéről* is. A könyvben olyan új ismereteket igyekeztek átadni, melyek a számítástechnika világában már kötelezően részét kell hogy képezzék a tanárok általános ismereteinek, informatikai kultúrájának. Az olvasóra bízunk annak eldöntését, hogy ez sikerült-e vagy sem. Tanárunk (aki egyben a könyv szakmai lektora és a könyvírás *ötletének* gazdája) és a diákok ötletessége, munkájukkal szembeni *igényessége* ma még szinte egyedülálló, és csak reménykedhetünk, hogy követőkre talál.

Magyar nyelv és irodalom szekció

A tanfolyamon zajló tevékenységek magas szakmai szintet értek el